

*Секція: Бухгалтерський облік, аналіз і аудит: національні
особливості і світові тенденції*

Соболь Г. О., к.е.н., доцент

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»

м. Полтава, Україна

SWOT-АНАЛІЗ СЕРЕДОВИЩА КОНТРОЛЮ СУБ'ЄКТА БІЗНЕСУ

Становлення системи управління визначається підпорядкованістю, узгодженістю і результативністю функціонування її компонентів. Контроль як функція управління пронизує всі напрями фінансово-господарської діяльності суб'єкта бізнесу. Стан середовища контролю має виключне значення для забезпечення стійкого розвитку управління.

Проблема сутності середовища контролю за різними аспектами окреслена у роботах вітчизняних і зарубіжних вчених. Серед яких: Е. А. Аренс, Т. А. Бутинець, Ю. А. Данилевський, Т. А. Дубровина, М. Д. Корінько, П. О. Куцик, Дж.-К. Лоббек, М. В. Мельник, В. П. Пантелеєв, Н. А. Ремізов, В. П. Суйц, В. О. Шевчук та інші. Проте питання потенційних можливостей і загроз, переваг і ризиків при реалізації сильних і слабких сторін середовища контролю потребує поглибленого вивчення.

Мета статті полягає у проведенні SWOT-аналізу середовища контролю суб'єкта бізнесу на основі формалізації слабких і сильних сторін в умовах реалізації потенційних можливостей і дії потенційних загроз.

Передумовами організації контролю є належна система бухгалтерського обліку, середовище контролю суб'єкта бізнесу та засоби контролю. У фахових джерелах середовище контролю асоціюють із контрольними діями, заходами і процедурами, що відбивають загальне ставлення вищої ланки управління до контролю [1, стор. 104]. Середовище

контролю – це сукупність передумов, в яких здійснюється внутрішній контроль [2, стор. 374–375]. Міжнародний стандарт аудиту 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвого викривлення через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища» розглядає середовище контролю як компонент внутрішнього контролю, поряд із оцінкою ризиків, контрольними процедурами, інформаційними системами і моніторингом засобів контролю [3].

Експрес-діагностика на основі SWOT-аналізу дозволяє виявити і систематизувати слабкі і сильні сторони чинного середовища контролю, оцінити напрями його трансформації в умовах реалізації потенційних можливостей і дії потенційних загроз. Сильні сторони сприяють стабілізації самого середовища контролю. Прояв сильних сторін створює підґрунтя для розвитку інших функцій управління. Адже контроль охоплює абсолютно всі аспекти управління.

Сильною стороною функціонування середовища контролю є його відповідність і підпорядкованість управлінським запитам – за організаційною побудовою структурних підрозділів, формуванням і рухом інформаційних потоків, документооборотом, розподілом відповідальності тощо (табл. 1). В умовах реалізації потенційних можливостей (у полі «Сильні сторони / Потенційні можливості») відбувається не тільки повноцінне виконання завдань середовища контролю (встановлення законності, економічної доцільності фактів господарської діяльності), але й зміцнення узгодженості зв'язків між елементами системи управління через призму функцій контролю. Система управління одержує орієнтир на подальший розвиток, набуваючи принципово нових якісних характеристик на основі єдності практики, освіти і науки (системи знань).

В умовах суттєвого прояву потенційних загроз сильні сторони середовища контролю фактично нівелюються (руйнуються).

Матриця SWOT-аналізу середовища контролю суб'єкта бізнесу

Джерело : авторська розробка

Сильні сторони	Слабкі сторони
Відповідність цілям і місії діяльності суб'єкта бізнесу сприяє цілісності побудови та комплексності застосування процедур. Відповідність організаційній структурі суб'єкта бізнесу. Відповідність середовища контролю руху обліково-інформаційних потоків відповідно до запитів управління. Специфічні методи і прийоми контролю націлені на встановлення законності та економічної доцільності фактів господарської діяльності суб'єкта бізнесу. Самостійний вибір регламентів і організаційної структури середовища контролю. Свобода у визначенні тривалості заходів контролю, послідовності їх застосування і розгляду результатів. Єдність практики контролю, освіти і науки (системи знань).	Відсутність інструктивних вимог до регламентації порядку залучення ресурсів, періодичності і повноти здійснення заходів контролю. Відсутність регламентного методичного забезпечення процедур контролю. Практична неможливість автоматизації всіх процедур контролю. Нестача ресурсів (персоналу, матеріальних, грошових, часу) для проведення процедур комплексного контролю. Ігнорування впливу ризиків під час організації і планування процедур контролю. Невідповідність чинного середовища контролю міжнародній практиці і вимогам управління. Відсутність узгодженості цілей різних суб'єктів контролю. Недостатня практика застосування прогресивних методів і процедур контролю.
Потенційні можливості	Потенційні загрози
Забезпечення достовірності і релевантності інформації, призначеної для управління. Застосування ризик-орієнтованого підходу в обґрунтуванні процедур контролю. Встановлення недобросовісного виконання посадових обов'язків персоналом підприємства. Встановлення фактів нераціонального використання ресурсів. Встановлення «слабких місць» у системі управління. Формування позитивного іміджу системи управління.	Звуження цілей контролю до виявлення порушень, притягнення до відповідальності посадових осіб. Втрата якісних характеристик внаслідок мінімізації вимог управління. Необґрунтовано високий ступінь довіри до інформації, сформованої в автоматизованому середовищі обліку і управління. Відставання чинної практики від прогресивних методів і прийомів контролю. Високий вплив людського фактору на якість застосування процедур контролю. Відсутність зв'язку між структурними підрозділами під час планування і реалізації процедур контролю. Висока залежність середовища контролю від стилю менеджменту. Низька адаптація середовища контролю до змін. Фактична відсутність зворотнього зв'язку за результатами контролю.

Середовище контролю починає функціонувати не у напрямі розвитку системи управління: відбувається орієнтування на внутрішню дестабілізацію. Спостерігається економічно невиправдане зростання затрат на організацію і здійснення процедур контролю при одночасній втраті соціально-економічної вигоди від функціонування середовища контролю. Фактично інформація, сформована у контурі середовища контролю, стає нерелевантною, непридатною для управління.

Слабкі сторони визначають прихований (тимчасово незатребуваний) вектор розвитку середовища контролю, напрямі його удосконалення. Зокрема, досягненню повноти завдань контролю заважає неузгодженість цілей діяльності різних структурних підрозділів, що сприяє хаосу руху інформаційних потоків. Недостатня практика застосування прогресивних методів і процедур контролю спонукає до пошуку оптимального співвідношення інструментів контролю, що визначає додаткові витрати часу і ресурсів. Самостійність суб'єкта бізнесу у визначенні основних регламентів контролю обертається негативним фактором, якщо відповідальні особи виявляють професійну некомпетентність.

В умовах політики тотальної економії може спостерігатися нераціональне використання ресурсів під час проведення процедур комплексного контролю. Слабкими сторонами середовища контролю вітчизняних суб'єктів бізнесу залишаються: ігнорування впливу ризиків у ході організації і планування контролю; висока вартість суцільної автоматизації процедур контролю; відповідність середовища контролю міжнародним вимогам управління.

У контурі взаємодії «Слабкі сторони / Потенційні можливості», на відміну від «Сильні сторони / Потенційні можливості», спостерігається суттєве погіршення результативності контролю щодо повноти виявлення порушень, своєчасності і кваліфікованості підготовки інформації за

результатами контролю. У контурі «Слабкі сторони / Потенційні загрози» відбувається регрес середовища контролю: управлінські потреби звужуються до застосування процедур контролю як інструменту виявлення порушень.

Отже, SWOT-аналіз дозволив встановити, що найбільш руйнівним для середовища контролю є поле «Сильні сторони / Потенційні загрози»: система управління має потужну базу, але реалізувати її неспроможна внаслідок заниження управлінських запитів. Поступово сильні сторони втрачають своє істинне призначення, і середовище контролю функціонально віддаляється від практики бухгалтерського обліку, методів і прийомів контролю. Якщо стан середовища контролю характеризується перевагою слабких сторін, то управлінські очікування від такої підсистеми мінімальні. Зусилля суб'єктів управління направлене, у першу чергу, на підвищення якості облікової інформації. Застосування окремих прогресивних підходів у ході контролю не дозволяє вивести систему управління на принципово новий рівень розвитку. Цінним досвідом застосування SWOT-аналізу середовища контролю є експертна оцінка елементів на прикладі суб'єктів бізнесу, що вбачаємо предметом подальших досліджень.

Література:

1. Воронко Р. М. Метастратегії формування внутрішнього контролю в організації / Р. М. Воронко // Облік і фінанси. – № 2. – 2015. – С. 101–108.
2. Петренко Н. І. Середовище контролю: поняття, природа, соціальна цінність / Н. І. Петренко, Т. А. Бутинець // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2011. – № 2 (20). – С. 371–384.
3. Міжнародний стандарт аудиту 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвого викривлення через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища» // Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apu.com.ua>.